

บทที่ ๒

บทวิเคราะห์คัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๔

แม้ว่าจะมีผู้ทำการวิจัยและตรวจชำระคัมภีร์โลกปทีปกสารมาแล้วจำนวนหลายคนก็ตาม แต่การวิจัยของแต่ละคนได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยไว้เฉพาะปริเฉทใดปริเฉทหนึ่งเท่านั้น ไม่มีผู้ใดทำการวิจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้ง ๔ ปริเฉท ทั้งนี้เพราะว่าเนื้อหาในแต่ละปริเฉทนั้นมีความสมบูรณ์ในตัว ไม่สืบเนื่องกับปริเฉทอื่น ๆ และในทำนองเดียวกัน เนื้อหาในปริเฉทที่ ๔ ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายของคัมภีร์โลกปทีปกสารนี้ก็มีลักษณะเป็นเอกเทศจากปริเฉทอื่น ๆ

การวิเคราะห์คัมภีร์โลกปทีปกสารในส่วนที่เป็นประวัติของผู้แต่ง การเรียกชื่อคัมภีร์ที่ผิดแยกกัน และประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ ผู้วิจัยคนอื่น ๆ ได้ศึกษามาแล้ว ในที่นี้จะวิเคราะห์เฉพาะในส่วนที่เป็นที่มาของเรื่อง ลักษณะของเนื้อเรื่อง สิลการเขียน และขอบกพร่องต่าง ๆ ในการจารที่พบในปริเฉทที่ ๔ นี้เท่านั้น

ที่มาของเนื้อเรื่อง

เนื่องจากคัมภีร์โลกปทีปกสาร เป็นคัมภีร์ที่พระเมธีขันธ์ได้แต่งขึ้นโดยการรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ หลายคัมภีร์ จึงเป็นที่เชื่อถือและได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากมีการคัดลอกสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การอ้างอิงคัมภีร์บาลีทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพระเมธีขันธ์เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และมีความรู้ภาษาบาลีเป็นอย่างดี เมื่อท่านกล่าวถึงเรื่องอะไร

* คู่มือ เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์, โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๑-๒, หน้า ๔-๒๔ และคู่มือ ปริทัศน์ ศรีวิทนาลัย, โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๓-๔, หน้า ๔-๑๔.

จะไม่กล่าวถึงอย่างเลื่อนลอย แต่จะระบุแหล่งที่มาของเรื่องนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจน คึงนั้น คัมภีร์โลกปทีปกสารจึงนับได้ว่า เป็นคัมภีร์ภาษาบาลีที่มีความสำคัญและน่าเชื่อถือคัมภีร์หนึ่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔*

ในปริเฉทที่ ๔ ผู้แต่งโคระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาไว้อย่างชัดเจนนอกจากเรื่องที่ยกมาประกอบเป็นตัวอย่างเท่านั้น เนื้อหาที่นำมาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพระพุทธรพจน์ก็จะระบุว่า เป็นพระพุทธรพจน์ โดยสังเกตจากการที่ผู้แต่งใช้คำแทนพระพุทธรเจ้าว่า พุทธเขนาทีจ-พยุชญา, มุนินา หรือ มเหสินา เป็นต้น หรือเนื้อหาใดที่มีแหล่งมานอกเหนือจากพระไตรปิฎกก็จะระบุไว้เช่นเดียวกัน และผู้ศึกษาสามารถนำเนื้อหาที่ผู้แต่งอ้างถึงนั้นไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลใด

จากการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์โลกปทีปกสารพบว่า เนื้อหาที่ปรากฏในปริเฉทที่ ๔ มีที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อื่น ๆ คึงนี้

๑. พระไตรปิฎก เนื้อหาที่พระเมฆังกรนำมาจากพระไตรปิฎกมีปรากฏ ๕ แห่ง การนำเนื้อหาจากพระไตรปิฎกมาเสนอไว้ในคัมภีร์โลกปทีปกสาร มีข้อสังเกตว่าการเขียนโดยส่วนใหญ่คงเนื้อหาเดิมไว้ แต่มีการตัดทอนเนื้อหาและเขียนใหม่ในบางแห่ง ส่วนรูปแบบการประพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงร้อยแก้วให้เป็นร้อยกรอง ส่วนที่เป็นร้อยกรองอยู่แล้วผู้แต่งคงไว้ดังตัวอย่าง

* สุชาติ บุญชัย ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับคัมภีร์โลกปทีปกสารนี้ว่า คัมภีร์โลกปทีปกสารรจนาขึ้นในสมัยสุโขทัย ถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ภาษาบาลีที่อธิบายเรื่องโลกและจักรวาลอย่างละเอียด ตามทัศนะของนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาสมัยนั้น ผู้รจนาคือพระเมฆังกร ท่านได้รวบรวมเนื้อหาสาระจากคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกาแล้วนำมาวิเคราะห์และเสนอในรูปแบบร้อยกรองและร้อยแก้ว คึงนั้นคัมภีร์โลกปทีปกสารจึงมีลักษณะเป็นทั้งงานวิจัยและวรรณคดีอย่างกลมกลืนน่าสนใจ . . . (ดูเพิ่มเติมที่คัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๘, หน้า ง.).

๑.๑. คกรูปแบบคำประพันธ์ไว้ เช่น

หุรหุมาติ มาตาปิตโร ปุทุทาจริยาติ วุจเจอร์
อาหุเนยฺยา จ ปุทุทานํ ปชาย อนุกฺกุปกา . . . (๔)

จากตัวอย่างนี้เป็นรูปแบบคำประพันธ์ซึ่งเป็นร้อยกรอง ที่ผู้แต่งนำมาจากพระไตรปิฎก หมวดอังกุตตรนิกาย และยังคงรูปแบบคำประพันธ์ไว้

๑.๒. เปลี่ยนแปลงรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหาที่เป็นร้อยแก้วผู้แต่งเปลี่ยนให้เป็นร้อยกรอง ดังข้อความที่นำมาจากพระไตรปิฎก หมวดอังกุตตรนิกายว่า

เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พุทฺชนทิกาย
พุทฺชนสุชาย โลกานุกฺมปาย อตุฏฺถาย ทิกาย สุชาย เทวมนุสฺसानํ กตโม เอกปุคฺคโล
คตาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ . . . ๒

จากตัวอย่างนี้ พระเมธีขังกร เปลี่ยนเป็นปद्याวคติน์ว่า

เอโก ทิ ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชติ สเจ ฆน
พุทฺโธ ชนฺตสฺส อตุฏฺถาย ทิกาย จ สุชาย จ (๒)
สํวคฺคตฺติ สทา เยว กตโม อหุ โส ฆน
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อิจฺจาท โลกนายนโก . . . (๓)

อนึ่งในเรื่องการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบคำประพันธ์นี้เมื่อสังเกตุว่า เนื้อหาในพระไตรปิฎกที่เขียนเป็นร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน ในกรณีเช่นนี้พระเมธีขังกรคงร้อยกรองไว้เปลี่ยนแต่ร้อยแก้วให้เป็นร้อยกรอง เช่น

จตุคฺคาโร เม ภิกฺขเว สํวสา กตเม จตุคฺคาโร ฉโว ฉวาย สหฺมุขี สํวสฺติ
ฉโว เทวียา สหฺมุขี สํวสฺติ เทโว ฉวาย สหฺมุขี สํวสฺติ เทโว เทวียา สหฺมุขี
สํวสฺติ . . .

อุโภ จ โทณฺทิตฺติ ทุสฺสีลา กทริยา ปริภาสกา
เท โทณฺทิตฺติ ชานิปตโย ฉวา สํวสาคคตา . . . ๓

๑อง. พุทฺก. ๔๓๐ : ๑๖๘ / ๒๐.

๒อง. เอก. ๑๓๘ : ๒๘ / ๒๐.

๓อง. จตุทฺก. ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖ : ๘๔-๘๑ / ๒๑.

จากตัวอย่างนี้ในข้อความที่เป็นร้อยกรองพระเมษังกรคงไว้ ส่วนที่เป็นร้อยแก้ว
ได้เปลี่ยนเป็นร้อยกรองคือ ปรัชยาวัตนันท์ ดังนี้

สว่าสาปิ จ จตุทาโร	วฤตา อาทิจฺพนุชฺษา
ฉโว ฉวาย วสฺติ	ฉโว วสฺติ เทวียา
เทโว ฉวาย วสฺติ	เทโว วสฺติ เทวียา. . . (๑๒๙)

๑.๓. ตัดทอนเนื้อหาและเขียนใหม่ การตัดทอนเนื้อหาและเขียนใหม่มี
ปรากฏ • แห่ง ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกแต่งไว้เป็นร้อยกรอง พระเมษังกรนำมาเขียน
ใหม่แต่ก็ยังคงรูปร้อยกรองไว้เช่นเดิม ส่วนเนื้อหาได้ตัดทอนลงให้สั้นกว่าเดิม นับว่าเป็น
วิธีที่แปลกไปจากแห่งอื่น ๆ ทั้งข้อความในพระสุคตินทปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาตว่า

เอณฺปิ เจ ปาณฺมทฺฐจฺจโก
เมตฺตทายติ กุสฺลํ เตน โหติ
สทฺเทว ปาณฺม มนฺसानุณฺปิ
ปฺพทฺมริโย จ กโรติ ปุณฺณํ
เย สทฺทสฺสทํ ปฺรวิ ฐินฺทฺวา
ราชิสฺสโน ยชฺมานานุปริยทา
สสฺสเมชฺชํ ปฺริสเมชฺชํ
สมฺมาปาสํ วาจาเปยฺยํ นิรฺกคฺคํ
เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สุภาวิตฺตสฺส
กมฺปิ เท นานุภาวฺติ โสฬสํ
จนฺทปฺปภา ทารคฺคา ว สทฺเทวา *

จากข้อความที่ยกมานี้ พระเมษังกรแต่งใหม่และตัดทอนเนื้อหาดังนี้

เย สทฺทสฺสทํ ปฺรวิ วิสฺสุเชทฺทฺวา
ราชิสฺเสยฺโย ยชฺมานานุปริยทา
สสฺสเมชฺชํ ปฺริสสฺสเมชฺชํ
สมฺมาปาสํ วาจาเปยฺยํ นิรฺกคฺคํ (๔๐๓)
เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สุภาวิตฺตสฺส

กาลิ ปิ เต นานุกาญติ โสฬสี
 เอกมฺปิ เจ ปาณมทฺกุรฺจฺจฺโค
 เมทฺคายติ กุสโล เทน โหติ (๔๐๔)
 สทฺเท จ ปาณเ มนุสฺसानุญฺปิ
 มทฺกฺทฺมวฺโย จ กโรติ ปญฺญํ

๒. อรรถกถา พระเมฆังกรนำเนื้อหามาจากคัมภีร์อรรถกถา ๔ เล่มคือ คัมภีร์สมังคโลวาลินี สารัตถ์ปปากาณีนี ปริมัตถโชติกา และมนโบริดปุรณี มีปรากฏ ๖ แห่ง และการนำเนื้อหาจากคัมภีร์อรรถกถาเหล่านี้มีข้อสังเกตว่า รูปแบบคำประพันธ์ทั้งหมดที่นำมาเป็นร้อยแก้ว พระเมฆังกรได้เปลี่ยนเป็นร้อยกรอง ดังตัวอย่างข้อความในคัมภีร์ ปริมัตถโชติกา อรรถกถาแห่งสุททกนิกาย สุตกนิบาตว่า "โคปา นาม วสุสนิมิตฺกํ ชานนุตฺตา ยทา สกฺกกา กุลาวกานิ รุกฺขคฺเค กโรนฺติ กฏกฏกา อุกฺกสมิเป ทฺวารํ ปิทธิชฺวา ถลสมิปฺทฺวาเรน วลฺญฺเชนฺติ ททา สฺสุฏฺฐิกา ภวิสฺสํติ คณฺหนฺติ . . ." จากข้อความที่ยกมานี้พระเมฆังกรเปลี่ยนเป็นปद्याวคฉนัถ ดังนี้

สุทฺเต	โคปาลกา	นาม	นิจฺจํ	ปริจฺจเยน	ทฺ
ชานนฺติ	วสุสนิมิตฺกํ		ยทา	กโรนฺติ	ปฏฺธิโน (๔๐๓)
รุกฺขคฺเค	กุลาวกํ		ยทา	กฏกฏกา	ปิ จ
อุกฺก	ชานนฺทฺวารนฺทฺ		ปิทธิทฺวาน	สทฺทโส	(๔๐๔)
ถล	สมิเป	ทฺวาร	เรน	वलฺญฺ	เชนฺติ ททา ปน
สฺสุ	ฏฺฐิกา	ภวิสฺส	นฺติ	คณฺ	หนฺติ สทฺททา . . . (๔๐๕)

๓. คัมภีร์อื่น ๆ

๓.๑. คัมภีร์ปกรณ์พิเศษ พระเมฆังกรนำเนื้อหาในคัมภีร์ปกรณ์พิเศษมาอ้างอิงจำนวน ๓ คัมภีร์คือ คัมภีร์วิสุทฺธิมรรคปรากฏ ๑ แห่ง คัมภีร์มโหฬารปรากฏ ๙ แห่ง และคัมภีร์สารสังคหะ ปรากฏ ๒๐ แห่ง ในคานรูปแบบคำประพันธ์ของคัมภีร์ทั้งสามนี้เป็นร้อยแก้ว ยกเว้นในคัมภีร์สารสังคหะมีร้อยกรองอยู่ ๑ แห่ง ในกรณีที่ เป็นร้อยแก้วผู้แต่ง

โตเปลี่ยนเป็นร้อยกรอง และที่เป็นร้อยกรองคงไว้ตามเดิมเหมือนกับเนื้อหาที่นำมาจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก รวมทั้งคำร้อยแก้วที่ผสมกับร้อยกรองที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์สารสังคหะ

• แขนงนั้นคือ

๓.๒. ไมระยุคัมภีร์ที่ ๒ ผู้แต่งอ้างว่าเป็นเรื่องที่บูรพาจารย์กล่าวไว้ มี ปรากฏอยู่ • แขนงคือ

กุศลลาภกุศลบุญ	กถวา ฃมมานุรูปโต
สุคติทุกคฤจาปี	สตุททา ฃจุนนติ สตุทโส (๔๓๒)
เทสั ฃมววิภาคั ปี	สุฃมตฺตานุสสาโรโต
กณิสสามิ สฺมาเสนา	ปุทุพาจริยวตุทกั . . . (๔๓๓)

อนึ่งมีเนื้อหาบางส่วนที่ผู้แต่งไม่ใคร่ระบุแหล่งที่มาไว้ ซึ่งเนื้อหาเหล่านั้น มักจะเป็นเรื่องนิทานหรือตัวอย่างที่ผู้แต่งนำมาประกอบเรื่องนั้น ๆ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งตัวอย่างที่ยกมาประกอบ เรื่องการทิ้งขรรคมว่า

สทุชฃมม เทสนากาเล	สาชฺ สุสาชฺฐิ ภาสโต (๔๔)
มุชโต นิตฺตคฺคตฺติ ฃนุโช	อุปฺปลั ว ยโถทเก
สาวกฺคณินคเรเขว	เอโก กฏฺมุทฺติโก อุทุ (๑๔๕)
ทสฺส ชีตาย สามิโก	สทุโช อาสี ปสนฺนโก
เอกหา กิร โส ฃมฺมึ	สุตฺวาน สาหฺรา ปน . . . (๑๔๖)

มีข้อสังเกตเรื่องภาษาที่ปรากฏในเนื้อหา ซึ่งพระเมธีขันธ์นำมาจากคัมภีร์พระ

* วิลเฮล์ม ไกอเกอร์ กล่าวไว้ในหนังสือวรมคคิและภาษาบาลีว่า คัมภีร์สาร-สังคหะ พระสิทธัตถโคตมเถระแต่งขึ้นในราวศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ โดยใช้คำประพันธ์ร้อยแก้วผสมร้อยกรอง แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๑๕ บท เนื้อหาบทที่ ๑-๓ ว่าด้วยเรื่องอภินิหารของพระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย ความอัศจรรย์ของพระตถาคคเจ้าทั้งหลาย และอันตรธานท่าประการ. . . และเนื้อหาบทสุดท้ายว่าด้วยเรื่องโลกสังขริติ (จักรวาลวิทยา) (Geiger 1968: 45)

ไตรปิฎกก็ดี อรรถกถาก็ดี และคัมภีร์อื่น ๆ ก็ดี ผู้วิจัยพบว่า พระเมฆังกรยังคงใช้ศัพท์เดิม
แต่มีการ เปลี่ยนแปลงวิภक्तिหรือรูปศัพท์เพื่อความเหมาะสมในเรื่องวากยสัมพันธ์ เช่นคำว่า
โลกสูมี เปลี่ยนเป็น โลเก หรือ ปญฺจติ รตสเทติ เปลี่ยนเป็น ปญฺจสตรเตติ เป็นต้น

ลักษณะของเนื้อหา

เนื้อหาในคัมภีร์โลกปทีปกสาร ผู้แต่งแยกกล่าวเป็นเรื่อง ๆ โดยละเอียดในแค
ละปริเฉท คือตั้งแต่ปริเฉทที่ ๑-๓ ส่วนเนื้อหาในปริเฉทที่ ๔ เป็นการแสดงเรื่องที่เป็น
สาระทั่วไป หรือเรื่องเบ็ดเตล็ด ไม่มีลักษณะเหมือนปริเฉทอื่น ๆ เพราะเป็นการรวบรวม
เรื่องต่าง ๆ จากคัมภีร์หลายคัมภีร์อย่างย่อ บาง อย่างพิสดารบ้าง มาไว้ในปริเฉทเดียว
กันแล้วให้ชื่อว่า ปกิณณียสารนิเทศ

อย่างไรก็ดี การศึกษาลักษณะเนื้อหาในปริเฉทที่ ๔ ทำให้ทราบว่าเนื้อหาแต่ละ
หัวข้อที่ผู้แต่งยกมากลานั้น ล้วนแต่เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่งมีลักษณะ
เนื้อหาเป็น ๒ ส่วน คือส่วนที่เป็นแก่น ได้แก่จำพวกหัวข้อธรรมสำหรับปฏิบัติต่าง ๆ และ
ส่วนที่เป็นกระที่ซึ่งหมายถึงส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อ เช่น เรื่องอนินิหาร เป็นต้น ผู้แต่งมี
ความตั้งใจที่จะอบรมสั่งสอนผู้อ่าน ให้รู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาแยกเอาเฉพาะส่วนที่เป็น
แก่นสาร เพื่อชีวิตจะโค่ประสบความสุขชั้นตน จนกระทั่งความสุขชั้นสูงสุดคือพระนิพพาน
ดังข้อความที่ผู้แต่งกล่าวไว้ในตอนท้ายของคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๔ ว่า ก็แล
บุคคลทราบชัดถึงปกิณณสารนี้อันกระจักกระจ่ายควมณียอันเป็นอเนกอย่างนี้ ถึงหากเพียรเพื่อ
บรรลุพระนิพพานอันเป็นแก่นสารในโลกทั้งปวงอันค้อยควมณีย . . . (๔๐๗) และเพื่อ
ให้มองเห็นอย่างชัดเจนว่าเนื้อหาในปริเฉทที่ ๔ มีความสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างไร ผู้วิจัยขอ
แยกกล่าวเป็นประเด็น ๆ ดังนี้

๑. เนื้อหาที่แสดงถึงความแตกต่างทางธรรมชาติของมนุษย์ พระเมฆังกร

แสดงถึงความแตกต่างของมนุษย์หลายคาน เช่น ความแตกต่างทางสติปัญญา และความแตก
ต่างในคานการศึกษาธรรม เป็นต้น ความแตกต่างในคานสติปัญญาจะเห็นได้จากเรื่องของ
พระโทธิสัสคว์ ๓ จำพวก (๘๕-๘๘) และเรื่องของคนตามอก คนตาเดียว และคนสองตา
(๘๐-๘๓) ส่วนความสามารถในคานการศึกษาธรรม เราสามารถที่จะศึกษาได้จากเรื่อง

บุคคลที่เปรียบไว้เหมือนหม้อคว่ำ เหมือนตัก และคนมีปัญญามาก (๒๔-๓๔) หรือไม่กี่เรื่อง
ของบุคคลที่เปรียบไว้ด้วยรอยเขียน ๔ จำพวก (๑๔๑-๑๔๔) ความแตกต่างทางธรรมชาติ
ของมนุษย์ที่พระเมฆังกรกล่าวถึงนี้ ทำให้เห็นทัศนะของพระเมฆังกรที่มีต่อมนุษย์ว่า มนุษย์
ไม่สามารถทำงานได้ทุกอย่างเสมอกันหมด จำต้องทำงานตามกำลังความสามารถของแต่ละ
บุคคล

๒. ความแตกต่างทางด้านพฤติกรรม พฤติกรรมที่มนุษย์แต่ละคนแสดงออกมา
ทำให้เราทราบว่า บุคคลนั้น ๆ มีอุปนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ซึ่งโดยปกติมักจะแสดงออกมา
ให้เห็นทางไตรทวาร คือทางกาย วาจา และใจ พฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็นทางกายบาง
ครั้งจะไม่ตรงกับภาพที่มองเห็น แต่บางครั้งก็เป็นจริงดังที่แสดงออกมา ดังนั้นพฤติกรรม
ในค่านี้นี้เราไม่สามารถจะตัดสินได้อย่างทันทีทันใดว่า บุคคลผู้นั้นดีหรือชั่ว ซอนี่เราศึกษา
ได้จากบุคคลที่ท่านเปรียบไว้เมื่อเมฆังกร ๔ ชนิด (๔๕-๑๐๒)

พฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา หมายถึงการแสดงออกด้วยคำพูด หรือด้วย
คำ เรามักจะพบอยู่เสมอว่า คนบางคนพอใจในการกล่าวคำเท็จ บางคนกล่าวแต่คำสัจ
บางคนสักแต่พูดแล้วไม่ทำตาม หรือบางคนก็พูดจริงทำจริง คนประเภทนี้มีปรากฏอยู่ใน
เรื่องคนปากเข้มน คนปากหอมและคนปากหวาน (๕๔-๕๕) หรือในเรื่องวลาหก ๔ ชนิด
(๑๔๑-๑๔๐) ตามลำดับ

ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกทางใจ เป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างจะสังเกตเห็นได้
ยาก อยากรู้ก็ เราสามารถที่จะตรวจสอบพฤติกรรมในค่านี้นี้ได้ เช่น คนบางคนเป็นผู้นิยม
ธรรมอย่างดี แต่เขาก็ไม่ประพฤติปฏิบัติตามธรรมที่รู้กันเป็นต้น ซึ่งเราจะพิจารณาได้จาก
เรื่องของบุคคลที่เปรียบเหมือนหู ๔ จำพวก (๕๑-๕๔)

เหล่านี้คือความแตกต่างของมนุษย์ ที่มีปรากฏอยู่โดยธรรมชาติซึ่งเราได้รับจาก
การศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์โลกัปปทีปกสารปริเฉทที่ ๔

๓. หลักการอยู่รวมและการคบหาสมาคม มนุษย์เราไม่สามารถที่จะอยู่ใน
สังคมได้เพียงลำพังคนเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องติดต่อกับคนอื่น ๆ
ด้วย แต่การที่จะคบหาอยู่กับใครนั้นเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องเลือกคบอย่างรอบคอบ คัมภีร์
โลกัปปทีปกสารได้เสนอแนะเรื่องการคบหาไว้ ดังในหัวข้อเรื่องการอยู่รวม ๔ อย่าง

(๑๒๖-๑๔๐) เรื่องมิตร ๘ จำพวก และตระกูลที่ควรคบหาและไม่ควรคบหา ๘ จำพวก (๔๔๗-๖๐๙) นอกจากนี้แล้วยังได้ชี้แนะต่อไปว่า คนเราควรคบหาเฉพาะแต่คนดีคือพวก สัตบุรุษเท่านั้น (๔๒๒) เพราะจะทำให้ชีวิตพบแต่แสงสว่าง จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็น ความนิยมทั้งคี่ทั้งชั่ว ดังนั้นการเลือกคบหาคนอย่างฉลาดและรอบคอบจึงเป็นเรื่องจำเป็น อย่างยิ่ง สำหรับมนุษย์ที่มุ่งหวังชีวิตอันสงบสุขในสังคม

๔. คติความเชื่อ เรื่องความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉท ที่ ๔ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องปาฏิหาริย์ หรือความอัศจรรย์ อันเป็นกระที่เพราะเป็น ความเชื่อที่เราไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นเรื่องมีอยู่จริงหรือไม่จริง ควรเชื่อหรือไม่ควร เชื่อ นี่เป็นความเชื่อประการแรก ส่วนความเชื่อประการต่อมาคือ ความเชื่อเกี่ยวกับพวก ขรรษชาติทั่ว ๆ ไป ที่มีส่วนผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็น ความเชื่อที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสังเกตและประสบการณ์อันยาวนานของมนุษย์เอง

ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งปาฏิหาริย์มีอยู่แทบจะนับไม่ถ้วน ๒ หัวข้อ คือ เรื่องของ ปาฏิหาริย์ ๔ ประการ (๑๔๔-๑๖๔) ซึ่งเชื่อว่าจะดำรงอยู่ตลอดกาลนี้ ได้แก่รอยเขียนรูป กระจ่ายในดวงจันทร์ บ้านของนายช่างหม้อชื่อฆฎิการะ สถานที่ที่เกิดเพลิงไหม้ในวัฏฏก- ษาคก และเรื่องไม้ออในนพชาตกซึ่งกลวงตลอดลำ (หรือ) แขนศิลาที่พระองค์อุมาเดระ นิ่งสวดพระปริตร และอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องเสียง ๔ ประการ ที่เชื่อกันว่ามีปรากฏอยู่ใน โลกตลอดกาลนี้ (๑๖๖-๑๗๗) ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติท่านนำมากล่าวไว้ หลายหัวข้อคือ เมฆฝน (๓๖๖) สาเหตุที่ทำให้ฝนตก (๓๔๐-๓๔๔) วิธีสังเกตว่าฝนจะตกดี หรือไม่ดี (๔๐๐-๔๐๔) สายฟ้า (ฟ้าผ่า) ฟ้าร้อง ฟ้าแลบและรุ่งกินน้ำ (๔๐๘-๔๒๗) อันตรายหรือสาเหตุที่ทำให้ฝนไม่ตก (๔๒๔-๔๓๔) และเรื่องน้ำขึ้นน้ำลง (๔๔๒-๔๕๐)

ในหัวข้อที่พูดถึงสาเหตุที่ทำให้ฝนไม่ตก มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ มนุษย์ที่ไม่ประพฤติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้ปกครองประเทศเป็นท้าวการที่ทำให้ฝนไม่ ตก นับว่าเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาอย่างยิ่ง เพราะการที่ฝนไม่ตกหรือตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล ก็ การเกิดภาวะฝนแล้งหรือภาวะน้ำท่วมก็ เป็นที่ยอมรับกันว่าล้วนเกิดขึ้นเพราะมนุษย์เป็น ท้าวการทั้งสิ้น นั่นคือมนุษย์ได้ทำลายทิวเขาธรรมชาติคือป่าไม้ จนทำให้เกิดภาวะดังกล่าว มา นี้ก็แสดงว่าความเชื่อหรือความสังเกตของคนโบราณเป็นความจริงที่ปรากฏให้เห็นอยู่ใน ปัจจุบัน

๕. ด้านสุขภาพอนามัย สุขภาพและอนามัยนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง เพราะมนุษย์จะมีความสุขหรือสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น จำเป็นจะต้องเป็นคนมีสุขภาพดี วิธีการที่จะทำให้สุขภาพดีนั้น ประการแรกจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมคือที่อยู่อาศัยให้สะอาดเรียบร้อย นานวันรมย์ พระเมธีขจรจึงแสดงเรื่องประโยชน์ของการกวาด (๕๔-๕๕) ซึ่งมีผลทำให้จิตใจสงบ เรื่องการบริหารร่างกายท่านก็แนะนำให้ออกกำลังกายด้วยวิธีการเดินจงกรม (๕๓-๕๔) เพราะจะช่วยให้ระบบทางเดินของอาหารย่อยได้ง่าย ช่วยให้สุขภาพสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน

๖. ด้านปรัชญาชีวิต โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นผู้มีความคิด มีสติปัญญา ดังนั้นจึงมักจะนำเรื่องต่าง ๆ มาถกเถียงกัน เพื่อหาข้อยุติว่าเรื่องที่ตนสงสัยนั้นเป็นอย่างไร คงจะเห็นได้จากหัวข้อที่มีการถามตอบปัญหาว่า อะไรเป็นใหญ่ในโลก (๖๐-๖๔) หรือพลังของอะไรเป็นเลิศที่สุด (๖๕-๖๘, ๖๙๐-๖๙๒) หรือไม่ก็เป็นการถกปัญหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติ เช่น การโต้ตอบกันระหว่างพระนาคเสนกับพระเจ้ามิลินทว่า น้ำมีชีวิตหรือไม่ ทำไมจึงเรียกว่ามหาสมุทร หรือทำไมน้ำทะเลจึงมีรสเค็ม เป็นต้น (๘๖๕-๘๘๓)

๗. เนื้อหาที่มีลักษณะเป็นข้อเสนอแนะทั่วไป เนื่องจากมนุษย์มีโอกาสที่จะกระทำทั้งความดีและความชั่วได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม เช่น การคบเพื่อน หรือขึ้นอยู่กับ การฝึกอบรมจิตของตนเป็นสำคัญเป็นต้น ดังนั้นการที่มนุษย์จะสามารถประคับประคองชีวิตให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดคือสิ่งโคจร สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เรื่องนี้เราสามารถศึกษาได้จากคัมภีร์โลกปทีปถสารในหลายหัวข้อ ดังเช่นการงดเว้นจากอาสัพที่ เป็นโทษ (๙๖๖-๙๘๕) ไม่ควรเป็นคนที่ยากอกความอกทน ควรเป็นคนที่มีความมานะอดทน (๕๐๑-๕๐๖) ควรประกอบแต่สิ่งที้นำความเจริญมาสู่ตนเท่านั้น (๕๗๕-๕๘๖) นอกจากนี้คัมภีร์โลกปทีปถสารปริเฉทที่ ๔ ได้แนะนำว่าคนควรรักษาศีล ให้ทานและเจริญภาวนาอยู่เสมอ และประการสุดท้ายเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีความแตกต่างจากสัตว์ทั่ว ๆ ไปก็โดยที่มีจิตใจอันสูงส่ง มีความคิด มีสติปัญญา และที่สำคัญที่สุดก็คือมีธรรมะอันได้แก่การรู้จักเคารพนับถือกัน การปฏิบัติต่อกันของกันและกัน ให้ความสงเคราะห์เกื้อกูลกันและกัน อันเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีและมีความสุขได้ในโลกปัจจุบัน ในประเด็นที่กล่าวมานี้เราสามารถศึกษาได้จากเรื่องบุคคลที่หาได้ยากในโลก (๔-๒๓) หรือเรื่องสังคหวัตถุ

ธรรม ๔ ประการ (๑๑๔-๑๒๒)

จากลักษณะเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นว่า เป็นเรื่องที่มีความถูกต้องหรือมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งนั้น ไม่ว่าจะในด้านพฤติกรรม ความแตกต่างทางธรรมชาติ ความเชื่อหรือหลักธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์พึงปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งล้วนแต่เป็นส่วนที่สนับสนุนให้มนุษย์มีความสุขความเจริญในการดำเนินชีวิตของตน

ลีลาการเขียน

ลีลาการเขียนหมายถึง "ท่วงท่าของที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน กวีต่างก็มีแบบเป็นของตนเองปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่าการเขียนแบบนี้ ส่วนวนนี้เป็นของใคร . . . นักเขียนมีวิถีวางลำดับเนื้อเรื่อง เลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค หรือแสดงแนวความคิดอันเป็นลักษณะของตนเองไปต่าง ๆ กัน" และพระเมธีขันธ์ลีลาในการเขียนคัมภีร์โลกปทีปปกสาร ปริเฉทที่ ๔ ซึ่งสามารถกล่าวได้คือ

๑. วิถีเสนอเนื้อหา เนื่องจากผู้แต่งรวบรวมเนื้อหาของคัมภีร์โลกปทีปปกสาร ปริเฉทที่ ๔ ซึ่งเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดจากคัมภีร์ต่าง ๆ แล้วนำมาเสนอใหม่ โดยใช้กลวิธีในการเสนอเนื้อหาเป็นของตนเองดังนี้

๑.๑. การนำเสนอเนื้อหาและการจบเรื่อง ในการเริ่มดำเนินเรื่องผู้แต่งมีวิถีเสนอเนื้อเรื่องโดยเริ่มด้วยคำว่า อดาปรี ปวกุขามิ เหมือนกันทุก ๆ ปริเฉทยกเว้นปริเฉทที่ ๑ ซึ่งเริ่มด้วยบทสรรเสริญพระรัตนตรัย จากนั้นผู้แต่งระบุชื่อเรื่องในแต่ละปริเฉทให้ทราบ เฉพาะปริเฉทที่ ๔ ระบุไว้ว่า

อดาปรี ปวกุขามิ ปกัญจนกณฺณปิ จ

อาทาย มุนินา วุฑฺฒันตํ เสสคฺนฺเด ปิ สารกํ (๑)

* ฤทธิอาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา-
วิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑.

ส่วนการจบเนื้อเรื่องผู้แต่งจะระบุลำดับที่ของปริเฉท จากนั้นบอกชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ของการเขียนให้ผู้อ่านได้ทราบ โดยใช้รูปแบบการเขียนเป็นร้อยแก้วเหมือน ๆ กันทุก ๆ ปริเฉท เฉพาะในปริเฉทที่ ๔ นี้มีข้อความตอนจบว่า "อิติ สุนทรปสาทสัเวศกฤดา ย กเต โลกปฐพีปกสาเร ปกฤษณกนยสารนิทุเทโส นาม อฏฐโม ปริจุเฉโททา" จากนั้นกล่าวถึงประวัติของผู้แต่งให้ทราบโดยย่อว่าเป็นใคร พร้อมทั้งนิทานหรือความปรารถนาของผู้แต่งด้วย ซึ่งนับว่าเป็นส่วนที่แตกต่างจากปริเฉทอื่น ๆ

๑.๒. การจัดระเบียบเนื้อหา ผู้แต่งจัดลำดับเนื้อหาโดยใช้ตัวเลขเป็นตัวกำหนดเนื้อหา เริ่มด้วยเนื้อหาเดียวแล้วติดตามด้วยเนื้อหาที่แบ่งหัวข้อย่อยเป็น ๒, ๓ . . . ตามลำดับตัวเลข การจัดลำดับเนื้อหาเช่นนี้มีลักษณะเหมือนกับพระสุตตันตปิฎก หมวดอังกุตรนิกาย เช่น กล่าวถึงบุคคลที่มีประเภทเดียวแล้วกล่าวถึงบุคคลที่มีจำนวนสองประเภท และบุคคลที่มีจำนวนสามประเภทตามลำดับ

๑.๓. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเขียน เนื้อหาตอนใดที่นำมาจากต้นฉบับที่เป็นร้อยแก้ว ผู้แต่งจะเรียบเรียงใหม่ให้เป็นรูปแบบร้อยกรอง ทั้งตัวอย่างที่พระเมธังกรนำข้อความมาจากพระสุตตันตปิฎก หมวดอังกุตรนิกายว่า "ปญฺจิเม ภิกฺขเว วสุสฺสฺส อนฺตรายา ยํ นมิตฺตํ น ชานนฺติ ยตฺถ นมิตฺตํ จกฺขุ น กุณฺณติ กตฺเม ปญฺจ . . . อโย ภิกฺขเว ปฐฺโม วสุสฺสฺส อนฺตรายो . . ." จากตัวอย่างผู้แต่งเปลี่ยนเป็นปद्याวคฉนิต์ ดังนี้

ปญฺจนฺตรายา วสุสฺสฺส วุฑฺฒา อาทิจฺจพฺพชฺษา
เย นมิตฺตํ น ชานนฺติ เสด จกฺขุ น ปสฺสตี
กตฺเมเต อนฺตรายา อากาเส อปรวิฏฺฐิเม
. อโย ปฐฺโม อหุ . . . (๔๒๔-๔๓๐)

๑.๘. คกรูปแบบคำประพันธ์ไว้ เนื้อหาส่วนใดที่ค้นฉบับแต่งไว้เป็นคำ
ร้อยกรอง พระเมษังกรจะคกรูปแบบคำร้อยกรองนั้นไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลง เช่น

ยสุส สหุชา ทถาคเต อจลา สุปติฏฐิตา
สีลญจ ยสุส กลุยานัน อริขณุกํ ปัสสิคํ
สงฺเข ปสาโท ยสุสทฺถิ อชฺฐญฺญจ ทสฺสนํ
อหิทฺโททฺติ ทํ อาหุ อโมฆํ ทสฺส ชีวิตํ
ทสฺมา สหุชฺญจ สีลญจ ปสาทํ ชมฺมทสฺสนํ
อนุญฺญเชต เมชาวี สํ พุทฺธาน สวสนนฺติ" (๑๒๓-๑๒๕)

๒. รูปแบบคำประพันธ์ พระเมษังกรแต่งคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๔
เป็นร้อยกรองทั้งหมด ยกเว้นในตอนสุดท้ายของปริเฉท ซึ่งเป็นเรื่องประวัติของผู้แต่ง
ลักษณะร้อยกรองในปริเฉทที่ ๔ มีดังนี้คือ

๒.๑. ประเภทคำฉันท์ ฉันท์ที่พระเมษังกรใช้ในคัมภีร์โลกปทีปกสาร
ปริเฉทที่ ๔ มี ๖ ชนิดคือ

ปรีชาวาทฉันท์ ๔	จำนวน	๔๔๔	บท
อินทรวงศ์ฉันท์ ๑๒	"	๖	บท
วสันตคิลกฉันท์ ๑๘	"	๖	บท
อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑	"	๘	บท
วังสัจจฉันท์ ๑๒	"	๒	บท
อุปชาติฉันท์ ๑๑ (ฉันท์แต่งผสมระหว่างอินทรวีเชียรฉันท์กับอุ- วีเชียรฉันท์	"	๑	บท

๒.๒. ลักษณะบังคับคำประพันธ์ เนื้อหาคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๔
พระเมษังกรแต่งด้วยฉันท์ ๖ ชนิด และชนิดที่ไ้มากที่สุดคือปรีชาวาทฉันท์ดังกล่าวนั้น จากที่
ศึกษากฎเกณฑ์การแต่งฉันท์ของพระเมษังกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปรีชาวาทฉันท์ซึ่งทั้งหมด
เป็นผลงานของพระเมษังกรเอง พบว่าคำฉันท์บางแห่งไม่ถูกต้องตามกฎบังคับทางฉันท์ลักษณะ
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้แต่งยอมให้ผิดหลักฉันท์ลักษณะ แต่ไม่ยอมให้เสียความก็เป็นได้ ดังจะ

ยกตัวอย่างปรัยวาทฉันทให้เห็นดังนี้

อิติ สกกาโย อิติ จ สกกายสุส สมุทโย

อิติ สกกายนิโรโซ อิติ สกกายนิโรชคามินีปฏิปทา จ (๑๑๐)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า แต่ละบาทลงคณะฉันทไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ ปรัยวาทฉันท ซึ่งกำหนดไว้ว่า คำที่ ๕, ๖, ๗ ของบาทที่ ๑, ๓ ให้ลง ย คณะ และคำ ที่ ๕, ๖, ๗ ของบาทที่ ๒, ๔ ให้ลง ช คณะ แต่คำที่ ๕, ๖, ๗ ของบาทที่ ๑ ลง ภ คณะ บาทที่ ๓ ลง ส คณะ ในทำนองเดียวกันคำที่ ๕, ๖, ๗ ของบาทที่ ๒ ลง น คณะ และบาทที่ ๔ มีจำนวนคำมากกว่าที่กำหนด ดังนั้นฉันทบทนี้ บาทที่ ๑, ๒ และ ๓ มีลักษณะ เป็นปรัยวาทฉันทเพราะมีจำนวนคำ ๔ คำ แต่บาทสุดท้ายไม่มีลักษณะเป็นปรัยวาทเพราะ ลงคณะฉันทผิดและมีจำนวนคำเกินกว่าที่กำหนดให้ จะอย่างไรก็ดี ฉันทบทนี้ก็มีลักษณะเป็น ปรัยวาทหรือใกล้เคียงปรัยวาทฉันทมากที่สุด

๓. ลักษณะภาษา พระเมฆังกรมีความชำนาญในการแต่งภาษาบาลี จะเห็น ว่า ลักษณะภาษาบาลีที่พระเมฆังกรใช้ มีลักษณะเรียบง่าย เป็นไปตามกฎเกณฑ์ไวยากรณ์ ของภาษาบาลี เนื่องจากพระเมฆังกรได้นำเนื้อหามาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น จึงได้รักษาสำนวนเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลงสำหรับรอยกรอง ส่วนคำรอยแแนวพระเมฆังกร นำมาแต่งใหม่เป็นรอยกรองทั้งหมด โดยที่ยังคงเนื้อหาไว้ไม่เปลี่ยนแปลงแค่ประการใด แต่มีข้อสังเกตว่า พระเมฆังกรมีวิธีสร้างคำขึ้นใช้คือ มีการเปลี่ยนแปลงรูปวิภัติของศัพท์เดิม เช่น โลกสมิ เป็น โลเก หรือ คงรูปศัพท์เดิมไว้ เช่น อตุทาย, นิกาย, สุขาย เป็นต้น นอกจากนี้มีการลงปัจจัย ก หรือ อิก เช่นคำว่า ทูจิกชุก, อุปการ ลง ก และ อิก ปัจจัย เป็น ทูจิกชุก และอุปการิก ตามลำดับ ส่วนคำกริยาภิธานย์ก็ลงปัจจัยจำพวกกุนาหิ คือ ทวา, ทวาน, ย หรือ อिय เป็นส่วนใหญ่ เช่น คนุตวา, คนุตวาน, อิกวนุหิย เป็นต้น นอกจากนี้มีการสนธิที่ไม่เป็นไปตามหลักการสนธิ เช่น คำว่า อญญญญ, โสคาปคฺคิยลฺลคฺคิย ซึ่งเป็นการสนธิกันระหว่างคำว่า อญฺญ + อญฺญ และ โสคาปคฺคิยลฺ + อคฺคิย ดังนั้นคำที่ ถูกต้องตามหลักนิคคิยสนธิจะต้องมีรูปเป็น อญฺญมญฺญ และ โสคาปคฺคิยลฺมคฺคิย ตามลำดับ เป็นต้น

ส่วนลักษณะประโยคที่เป็นสำนวนของพระเมฆังกรพบว่า เป็นประโยคสั้น ๆ

อ่านเข้าใจง่ายและถูกต้องตามหลักวากยสัมพันธ์ภาษาบาลี แต่ก็มีบางประโยคอ่านแล้วสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน เนื่องจากผู้แต่งนำเนื้อหามากลาวแต่เพียงโดยย่อ ถึงตอนที่ผู้แต่งอธิบายถึงลักษณะอสนีแต่ละชนิดว่า

. . . โหติ กุกกุฏกา นาม กุกกุฏเณว สหิสา
หุตุวาน ปตติ ทสฺมา กุกกุฏกาติ วุจฺจติ . . . (๔๑๔)

จากตัวอย่างนี้แปลว่า . . . อสนีที่ตกลงเหมือนไก่ ชื่อว่ากุกกุฏกา เพราะฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า กุกกุฏกา . . . ซึ่งจากคำแปลนี้เราไม่สามารถทราบได้อย่างแจ่มชัดว่า อสนีที่ตกลงมาเหมือนไก่นั้นมีลักษณะอย่างไร

ส่วนในคานันของรูปประโยค ผู้วิจัยพบว่าพระเมฆังกรนิยมใช้ประโยคกัตตุวาจากเป็นส่วนใหญ่ ใช้ประโยคกรรมวาจากและเหตุกัตตุวาจากเป็นส่วนน้อย สำหรับคำกริยาหลักหรือกริยาสำคัญในประโยค ซึ่งนอกจากพระเมฆังกรจะใช้คำกริยาอาชยาคแล้วยังใช้คำที่เป็นกริยาอีกก็เป็นกริยาหลักในประโยคด้วย เช่น

(สิสุสาปิ) โอวาทกฺขมกา หุตุวา ปฺปรนฺตา สหฺพโส ปน
กตฺตฺตฺตฺตฺตเวทิติ สมฺพฺพฺพฺพฺพ เชน ปกาสิทา (๒๐)

ทนต์บับคัมภีร์โลกปทีปทีปการที่นำมาวิจัย และอักษรย่อที่ใช้

ทนต์บับคัมภีร์โลกปทีปทีปการ ที่คัดลอกสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้มีหลายฉบับ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ประเภทที่อยู่ในสภาพดีและมีเนื้อหาครบสมบูรณ์กับประเภทที่ชำรุดเสียหาย มีเนื้อหาไม่ครบสมบูรณ์ จากการตรวจสอบทนต์บับที่หอสมุดแห่งชาติปรากฏว่า ทนต์บับคัมภีร์โลกปทีปทีปการมีอยู่ ๒๕ ฉบับ และทนต์บับที่วัดเพชรพลี ๑ ฉบับ รวม ๒๖ ฉบับ

ผู้วิจัยคนอื่น ๆ ได้แสดงตารางรายชื่อทนต์บับคัมภีร์โลกปทีปทีปการพร้อมทั้งหมายเลขและชั้นเก็บคัมภีร์ไว้ แต่ปรากฏว่าไม่ลงรอยเป็นอันเดียวกันในบางทนต์บับ เนื่องจากผู้วิจัยคนอื่น ๆ ได้สำรวจทนต์บับในระหว่างที่หอสมุดแห่งชาติกำลังปรับปรุงและซ่อมแซมคัมภีร์ที่ชำรุด จึงทำให้หมายเลขและชั้นเก็บคัมภีร์บางฉบับคลาดเคลื่อนดังกล่าวเพื่อความสะดวกสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าคันทนต์บับโบราณคัมภีร์โลกปทีปทีปการ ผู้วิจัยจึง

ขอแสดงรายชื่อถนนบับต่าง ๆ พร้อมทั้งหลายเลขและชั้นเก็บคัมภีร์ ตามที่มีปรากฏในบัตร
รายการของหอสมุดแห่งชาติดังนี้

เลขที่	หมายเลข ประจำถนนบับ	ลักษณะคัมภีร์	ไม้ประกับ	ตู้	ชั้น	จำนวนตู้
๑	๖๖๙๙	รคนำค่าเอก รัชกาลที่ ๓	ประกับ เกล็ดหอย	๑๒๙	๕/๕	๑๑
๒	๖๖๕๔	ห้องทึบ	ลายทองจีน	๑๒๙	๕/๓	๑๑
๓	๖๖๕๕	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๑๒๙	๕/๕	๑๑
๔	๕๐๙๓	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๕๕	๖/๑	๑
๕	๑๐๑๐๑	ห้องทึบลองชาก	ขรรคมคา	๑๐๑	๒/๒ก.	๕
๖	๑๐๖๔๔	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๕๕	๒/๓	๑
๗	๕๕๖๔	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๑๙๐	๕/๑ก.	๑๐
๘	๕๕๐๖	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๑๙๕	๕/๓ก.	๑๐
๙	๕๕๕๐	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๑๙๐	๕/๓น.	๑๐
๑๐	๕๑๑	ห้องทึบรคนำค่า	ลายทองจีน	๑๓๑	๖/๕	๑๑
๑๑	(วัดเพชรพลี)	ห้องทึบ	ขรรคมคา	-	-	๑๐
๑๒	๑๑๕๐๖	ห้องทึบ	ขรรคมคา	๑๓๒	๑/๕	๔
๑๓	๖๐๔๕	ห้องทึบรัชกาล ที่ ๕	ทาสาค	๑๒๖	๕/๓	๑
๑๔	๑๑๕๕๙	ห้องทึบ	ไม่มีไม้ประ กับ	๑๓๒	๓/๕	๑
๑๕	๑๑๕๕๑	ห้องทึบ	ไม่มีไม้ประ กับ	๑๓๒	๓/๕	๑
๑๖	๖๕๕๒	ลองชาก	ขรรคมคา	๑๒๙	๕/๕	๑๑

เลขที่	หมายเลข ประจำตนฉบับ	ลักษณะคัมภีร์	ไม้ประกับ	ตู้	ชั้น	จำนวนผูก
๑๗	๖๕๕๐	ลองชาครรัชกาล ที่ ๔	หาซาก	๑๒๗	๔/๔	๑๑
๑๘	๖๖๔๔	ลองชาควัด- สังฆกระจาย ขนบุรี	ธรรมคา	๑๒๗	๔/๔	๑๐
๑๙	๖๗๔๕	ลองชาคสมัย ขนบุรี	หาซาก	๑๒๗	๖/๔	๑๐
๒๐	๖๗๗๑	ลองชาครรัชกาล ที่ ๔	หาซากเขียน ลายทอง	๑๒๗	๖/๔	๑๑
๒๑	๑๐๐๒๔	ลองชาครรัชกาล ที่ ๔	ธรรมคา	๑๐๑	๕/๓น.	๕
๒๒	๑๐๓๔๑	ลองชาค	ธรรมคา	๑๐๐	๑/๑น.	๑
๒๓	๖๕๕๕	ลองชาค	ธรรมคา	๑๒๗	๓/๑	๔
๒๔	๕๐๔๔	ลองชาค	ธรรมคา	๑๗๒	๑/๒ก.	๑
๒๕	๕๕๕๖	ลองชาค	ธรรมคา	๑๗๐	๕/๓น.	๑๑
๒๖	๖๗๗๐	รองทรงรัชกาล ที่ ๑	ประกับเหล็ก หอบลาย- ทนม	๑๒๗	๖/๔	๑๑

เนื่องจากตนฉบับคัมภีร์โลกปทีปถสารมี ๒๖ ฉบับ และบางฉบับก็อยู่ในสภาพที่
มีเนื้อหาสมบูรณ์ บางฉบับก็ชำรุดมีเนื้อหาไม่สมบูรณ์ดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเอาฉบับ
ที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ในปริเฉทที่ ๔ เท่านั้นมาตรวจสอบชำระ ๗ ฉบับ กล่าวคือฉบับอักษรขอม

๖ ฉบับ อักษรมอญ • ฉบับ และใช้อักษรย่อประจำแต่ละต้นฉบับดังนี้คือ

เลขที่	หมายเลข ประจำต้นฉบับ	ลักษณะคัมภีร์	จำนวนผูก	อักษรย่อที่ใช้
๑	๖๖๗๗	รศนำคำเอกรัชกาลที่ ๓	๑๑	รค.
๑๐	๔๑๑	ห้องทับรศนำคำ	๑๑	ท.๑
๑๒	๑๑๕๐๐	ห้องทับ	๔	ท.๒
๑๖	๖๗๗๐	รศทรงรัชกาลที่ ๑	๑๑	ร.
๑๘	๖๗๘๕	ล่องชาคสมัยธนบุรี	๑๐	ฉ.๑
๒๐	๖๗๗๑	ล่องชาครัชกาลที่ ๔	๑๑	ฉ.๒
๑๗	๖๕๕๐	ล่องชาครัชกาลที่ ๔	๑๑	ฉ.๓

เหตุผลที่นำต้นฉบับดังกล่าวมาวิจัย

๑. คัมภีร์โลกปปีที่ปกสารแม้จะมีต้นฉบับเป็นจำนวนมาก แต่โดยส่วนใหญ่แล้วต้นฉบับเหล่านั้นมีเนื้อหาไม่ครบสมบูรณ์ทุกปริเฉท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาของปริเฉทที่ ๔ ซึ่งขาดหายไปหลายโหล่น หรือขาดหายไปเป็นจำนวนผูกและขาดหายไปทั้งหมด ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเอาเฉพาะต้นฉบับบางฉบับที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ในปริเฉทที่ ๔ เท่านั้นมาตรวจชำระ

๒. ต้นฉบับโหล่นที่ผู้วิจัยเลือกมาตรวจชำระ ลักษณะโหล่นอยู่ในสภาพที่เป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าลักษณะโหล่นและการจารตัวอักษรในแต่ละต้นฉบับจะมีความประณีตและหายขาดแตกต่างกันก็ตาม

ลักษณะของต้นฉบับแต่ละฉบับ

๑. ฉบับ รท. หมายถึงฉบับรทหน้าค่าเอกรัชกาลที่ ๓ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่อยู่หมายเลข ๑๒๗ ชั้น ๔/๔ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๖๖๗๗ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๔๖ ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๓)
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๔ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม้ประกับ	ประกับเหล็กหอย
<u>ข้อสังเกต</u>	

จารด้วยตัวอักษรสวยงาม ไบลานอยู่ในสภาพใหม่ อ่านได้ชัดเจน ที่หน้าผูกแรกชื่อว่า "พระโลกธิปก" และบอกชื่อฉบับไว้ว่า "ฉบับรทหน้าค่าเอก ร.๓" การจารมีข้อผิดพลาดน้อย

๒. ฉบับ ท.๑ หมายถึงฉบับทองทิบรทหน้าค่า ฉบับอักษรมอญ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่อยู่หมายเลข ๑๑๑ ชั้น ๖/๔ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๔๑๑ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	มอญ
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๔๖ ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๔ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม้ประกับ	สายทองจีน

ขอสังเกตุ

ที่หน้าบัญชีชื่อคัมภีร์ว่า "โลกทิปก" ไบลานใหม่ อยู่ในสภาพที่ ผู้จาร
จารได้ถูกต้องและตรงกับฉบับรศ.หน้าค่าเอก รัชกาลที่ ๓ มากที่สุด และนับว่าเป็นฉบับ
ราษฎรที่จารได้ดีมากฉบับหนึ่ง

๓. ฉบับ ท.๒ หมายถึงฉบับทองทิบ ค้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่
หมายเลข ๑๓๒ ชั้น ๑/๕ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๑๕๐๐๐ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๕๖ ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนชุก	๑๐ ชุก
ไม้ประกำ	ธรรมดา

ขอสังเกตุ

ไบลานยังใหม่ ขอบไบลานติดกัน เวลาอ่านต้องแกะออก บางชุกมีรอย
ปลวกกัดแต่ไม่เสียหาย ตัวอักษรงาม ความจริงแล้วฉบับทองทิบนี้มีทั้งหมด ๑๐ ชุก แต่ชุกที่
๓-๔ สูญหายจึงเหลือเพียง ๘ ชุก และในชุกที่ ๑๐ มี ๓๔ ไบลาน ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปชุก-
หนึ่ง ๆ จะมีเพียง ๒๓-๒๔ ไบลานเท่านั้น

๔. ฉบับ ร. หมายถึงฉบับรองทรงรัชกาลที่ ๑ ค้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ
อยู่ที่คูหมายเลข ๑๒๙ ชั้น ๖/๕ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๖๙๗๐ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๕๖ ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๑)
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนชุก	๑๑ ชุก

ไม้ประกบ

ประกบเกล็ดหอยลายคอกไม้

ข้อสังเกต

อักษรขนาดกลาง มีมือจารประณีต ที่หน้าดุกระบุชื่อคัมภีร์ต่างกันออกไป คือ โลกทิปก, โลกทิปกุก, พระโลกทิปก และพระโลกทิปกุก

๕. ฉบับ อ.๑ หมายถึงฉบับล่องชาคสมัยธนบุรี ค้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่หมายเลข ๑๒๗ ชั้น ๖/๔ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๖๗๔๔ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๔๖ 1/2 ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยกรุงธนบุรี)
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนดูก	๑๐ ดูก
ไม้ประกบ	หาซากแดง

ข้อสังเกต

อักษรจารตัวเล็ก ลักษณะตัวอักษรไม่เสมอกันโดยตลอด ตัวอักษรใหญ่บ้างเล็กบ้าง และเป็นฉบับที่มีการจารผิดพลาดมากกว่าฉบับอื่น ๆ หน้าดุกระบุชื่อคัมภีร์ไว้ต่างกันคือ โลกทิปก, โลกทิปกุก, โลกทิปกสาร และ โลกทิปกุกสาร

๖. ฉบับ อ.๒ หมายถึงฉบับล่องชาครัชกาลที่ ๔ ค้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่หมายเลข ๑๒๗ ชั้น ๖/๔ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๖๗๗๑ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔	๔๖ ไบลาน
ผู้จาร / ผู้สร้าง	พระยาสี่สนเทพ (ศรีสนเทพ) สร้าง
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๔)
จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าไบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนดูก	๑๑ ดูก

ไม้ประกำ

ทาสาคเขียนลายทอง

ข้อสังเกตุ

ลักษณะใบลานชิ้นราเล็กน้อย อักษรงาม อ่านชัดเจน ขอบใบลานทาสีทองและทาสาคสีแสดตรงกลาง ลักษณะตัวอักษรไม่เท่ากันตลอด มักจาร ป กับ จ เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ระบุชื่อผู้สร้างไว้หน้าคัมภีร์ว่า "พระยาสีสหนเทพ"

๓. ฉบับ ล.๓ หมายถึงฉบับลงชาครรัชกาลที่ ๔ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่คู่มือหมายเลข ๑๒๙ ชั้น ๔/๔ หมายเลขประจำคัมภีร์ ๖๕๕๐ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร

ขอม

ความยาวเฉพาะในปริเฉทที่ ๔

๕๕ ใบลาน

ผู้จาร / ผู้สร้าง

พระยาสีสหนเทพ (ศรีสหนเทพ)
สร้าง

ปีที่จาร

ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๔)

จำนวนบรรทัดแต่ละหน้าใบลาน

๕ บรรทัด

จำนวนผูก

๑๑ ผูก

ไม้ประกำ

ทาสาคสีแสด

ข้อสังเกตุ

ตัวอักษรงาม ใบลานอยู่ในสภาพดี หน้าผูกเขียนชื่อคัมภีร์ว่า โลกทิปฎก, พระโลกทิปก และ พระโลกทิปก นอกจากนี้ได้ระบุชื่อผู้สร้างไว้หน้าคัมภีร์คือ "พระยา-สีสหนเทพ"

ขอบกพร่องในการจารต้นฉบับต่าง ๆ

ด้วยเหตุที่คัมภีร์โลกทิปฎกมีการคัดลอกกันมาเป็นเวลานาน จึงปรากฏว่าแต่ละต้นฉบับมีการจารผิดพลาด เช่น จารตก จารซ้ำ หรือจารคลาดเคลื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจารสระ พยัญชนะและนิคคหิต จากการตรวจชำระต้นฉบับต่าง ๆ ที่นำมาวิจัยพบว่า มีขอบกพร่องในการจารดังนี้

๑. การจารสระ ทัณฉบับต่าง ๆ ที่นำมาตรวจชำระ มีการจารรูปสระ
 คลาดเคลื่อนคือ จากรูปสระหนึ่งเป็นอีกรูปสระหนึ่ง ดังนี้

๑.๑. อะ เป็น อา, อุ, อู, เอ

อะ เป็น อา เช่น อาจารย์วิชา เป็น อาจารย์วิชา (๑๕,
 ล.๓)

อะ เป็น อุ เช่น วสุสวลาหก เป็น วสุสพลาหก (๓๘๓,
 ท.๒)

อะ เป็น อู เช่น ปุชราย เป็น ปุชราย (๘, รก., ท.๑,
 ล.๑,๒)

อะเป็น เอ เช่น คมุกกาลเก เป็น คิมุกกาเอเก (๓๗๒,
 ล.๑)

๑.๒. อา เป็น อะ, อิ, โอ

อา เป็น อะ เช่น ปุพฺพทาจริยา เป็น ปุพฺพทจริยา (๘, รก.)

อา เป็น อิ เช่น อลภนุกา เป็น อลภนุกิ (๒๑, ล.๓)

อา เป็น โอ เช่น จุกา เป็น จุกโ (๓๑๒, ล.๑)

๑.๓. อิ เป็น อะ, อี

อิ เป็น อะ เช่น เสสคณเดมิ เป็น เสสคณเรปิ (๑, ท.๒)

อิ เป็น อี เช่น สุขินี เป็น สุกินี (๓๐๒, ท.๒,
 ร., ล.๑,๒)

๑.๔. อี เป็น อะ, อิ

อี เป็น อะ เช่น หุสฺสโ (๕๗, ล.๑)

อี เป็น อิ เช่น ปารมิ เป็น ปารมิ (๕๕, ล.๑)

๑.๕. อุ เป็น อะ

อุ เป็น อะ เช่น สมเน เป็น สมเน (๓๕๕, ล.๑)

๑.๖. อู เป็น อะ, อุ

อู เป็น อะ	เช่น ราชัน	เป็น ราชน (๖๖, อ.๑)
อู เป็น อุ	เช่น กุฏญฺเมน	เป็น กุฏญฺเมน (๘๘, รก., ท.๑,๒, ร., อ.๑, ๒,๓)

๑.๗. เอ เป็น อะ, โอ

เอ เป็น อะ	เช่น เปจฺจ	เป็น เปจฺจ (๓๖๔, อ.๑)
เอ เป็น โอ	เช่น ทิฏฺเฐ	เป็น ทิฏฺเฐ (๑๗, อ.๑)

๑.๘. โอ เป็น อา, เอ

โอ เป็น อา	เช่น ปวิฏฺเฐ	เป็น ปวิฏฺฐา (๓๘๑, ท.๒)
โอ เป็น เอ	เช่น สณฺุเท	เป็น สณฺุเท (๒๖, ร.)

๒. การจารพยัญชนะ ความบกพร่องในการจารพยัญชนะโดยมากจะจารสลับทัวอักษรกันหรือจารสลับทัวกัน และจารพยัญชนะตัวหนึ่งเป็นอีกตัวหนึ่ง ความบกพร่องนี้อาจเกิดขึ้นเพราะคนฉบับเดิมที่นำมาคัดลอกผิด หรืออาจเป็นเพราะผู้จารเดินเลื้อย หรือรูปตัวอักษรบางตัวมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันจึงทำให้ผู้จารจารผิด ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้

๒.๑. จารอักษรสลับทัวกัน

อุฏฺฐานชิกคณฺุชน	จารเป็น	อุฏฺฐานาหิกคณฺุชน (๕๑, รก., ท.๑,๒, ร., อ.๑,๒,๓)
สมฺปฺจฺรา	จารเป็น	สํจฺปฺรา (๑๓๓, รก., ร., ท.๑,๒, อ.๑,๒,๓)
กจฺวร	จารเป็น	กจฺวร (๕๖๖, ท.๒, ร., อ.๑,๒,๓)

๒.๒. จารอักษรคลาดเคลื่อนจากตัวหนึ่งเป็นอีกตัวหนึ่ง

๒.๒.๑. ก เป็น ค, ช, ภ, ร, ห

ก เป็น ค	เช่น ภยานกา	เป็น ภยานคา (๓๗๖, อ.๑)
----------	-------------	------------------------

ก เป็น ข เช่น กุสลา^๑กุสลกณฺมุ^๑ เป็น กุสลา^๑กุสลกมฺมุ (๔๔, ล.๑)

ก เป็น ฅ เช่น ทค^๑รฎ^๑ทวา^๑สิโน^๑ เป็น ทค^๑รฎ^๑ทวา^๑สิโน (๓๔๑, รก., พ.๑,๒,ร.,ล.๒,๓)

ก เป็น ฆ เช่น สจ^๑จก^๑ิริย^๑โท^๑ปิ เป็น สจ^๑จก^๑ิริย^๑โท^๑ปิ (๓๔๔, พ.๑, ๒, ร., ล.๑,๒,๓)

ก เป็น ท เช่น วิ^๑ริยา^๑ชิ^๑โก^๑ติ เป็น วิ^๑ริยา^๑ชิ^๑โ^๑ติ (๔๔๑, ล.๑)

๒.๒.๒. ก เป็น ก

ก เป็น ก เช่น มา^๑ลา^๑กุ^๑ล^๑ เป็น มา^๑ลา^๑กุ^๑ล^๑ (๒๔๓, พ.๒)

๒.๒.๓. ข เป็น ค, ย

ข เป็น ค เช่น ข^๑ก^๑เน^๑น เป็น ค^๑ก^๑เน^๑น (๔๒๒, พ.๒)

ข เป็น ย เช่น เม^๑ข^๑กา^๑เล^๑ปิ เป็น เม^๑ย^๑กา^๑เล^๑ปิ (๓๙๔, ล.๑)

๒.๒.๔. จ เป็น ฉ, ญ, ฬ, ฎ

จ เป็น ฉ เช่น จ^๑ญ^๑นิ^๑เ^๑น เป็น จ^๑ญ^๑นิ^๑เ^๑น (๑๒๙, ล.๑)

จ เป็น ญ เช่น ว^๑ญ^๑จิ^๑กา เป็น ว^๑ญ^๑จิ^๑กา (๓๐๖, ร.)

จ เป็น ฬ เช่น จ^๑ญ^๑นิ^๑เ^๑น เป็น ฬ^๑ญ^๑นิ^๑เ^๑น (๑๒๙, รก., พ.๑,๒, ล.๒,๓)

จ เป็น ฎ เช่น ปา^๑จ^๑ินา^๑มุ^๑ไซ^๑ เป็น ปา^๑ว^๑ินา^๑มุ^๑ไซ^๑ (๓๔๔, พ.๑, ๒, ร., ล.๑,๒,๓)

๒.๒.๕. ฐ เป็น ถ

ฐ เป็น ถ เช่น ฐ^๑ปา^๑ป^๑ยิ^๑ เป็น ฐ^๑ปา^๑ป^๑ยิ^๑ (๓๒๓, พ.๑,๒, ร., ล.๑,๒,๓)

๒.๒.๖. ท เป็น ท

ท เป็น ท เช่น ปร^๑ุ^๑ที^๑โต^๑ เป็น ปร^๑ุ^๑ที^๑โต^๑ (๓๙๔, ร., ล.๑, ๒,๓)

๒.๒.๙. ฉ เป็น น

ฉ เป็น น เช่น ฉาณคุโต เป็น ฉานคุโต (๓๘๖, ท.๒,
ร., ล.๑,๒,๓)

๒.๒.๑๐. ช เป็น ฎ

ช เป็น ฎ เช่น มจรุชชากณนามเก เป็น มจรุชฎกณนามเก
(๓๘๖, รก., ท.๑)

๒.๒.๑๑. ฉ เป็น ฐ, ข

ฉ เป็น ฐ เช่น เสสคนุเดปิ เป็น เสสคณฐेปิ (๑, ร., ล.๒)
ฉ เป็น ข เช่น เสสคนุเดปิ เป็น เสสคนุเดปิ (๑, ล.๓)

๒.๒.๑๒. ท เป็น ค, ข, น, ฉ

ท เป็น ค เช่น ปกฤษนุติ เป็น ปกฤษนุติ (๓๘๘, รก., ร.,
ท.๑,๒, ล.๑,๒,๓)
ท เป็น ข เช่น ทาลยนุติ เป็น ทาลยนุติ (๔๓๘, ท.๑)
ท เป็น น เช่น วรชมตฺตาทิ เป็น วรชมตฺตานิ (๔๓๘, ท.๒)
ท เป็น ฉ เช่น ทาลยนุติ เป็น ฉาลยนุติ (๔๓๘, รก., ท.๒,
ร.)

๒.๒.๑๓. น เป็น ฉ, ท

น เป็น ฉ เช่น เสสคนุเดปิ เป็น เสสคณฐेปิ (๑, ล.๒)
น เป็น ท เช่น อวิรุชชิตนามา เป็น อวิรุชชิตนามา (๓๑๘, ท.๒)

๒.๒.๑๔. ป เป็น ค, ม, ท

ป เป็น ค เช่น ปฏฐาเนปิ เป็น คฏฐาเนปิ (๔๕๐, ท.๒)
ป เป็น ม เช่น สมาทาเปติ เป็น สมาทาเมติ (๑๓, ท.๒)
ป เป็น ท เช่น ปฐสฺส เป็น ทฐสฺส (๔๙, ท.๒)

๒.๒.๑๕. พ เป็น ก, ม, ส, ญ

พ เป็น ก เช่น สมุโฆสิมฺมกฺกมฺ เป็น สมุโฆสิมฺมกฺกมฺ (๔๔, ล.๒)

ท เป็น ม เช่น อพโก	เป็น อมโก (๓๓๓, ท.๑,๒, ร., ฉ.๑,๒,๓)
ท เป็น ส เช่น โทษิตุโทษิ	เป็น โสษิตุโทษิ (๘๑, ร.)
ท เป็น ญ เช่น ปุพพการิโน	เป็น ปุญญการิโน (๑๘, รก.)

๒.๒.๑๔. ภ เป็น ห

ภ เป็น ห เช่น วิชฌภทิ	เป็น วิชฌมุหทิ (๑๐๔, ฉ.๑, ฉ. ๓)
-----------------------	------------------------------------

๒.๒.๑๕. ม เป็น ป

ม เป็น ป เช่น โอวาทกฺขมกา	เป็น โอวาทกฺขปกา (๒๐, ร, ฉ.๒)
---------------------------	----------------------------------

๒.๒.๑๖. ย เป็น ป, ว

ย เป็น ป เช่น กณฺเอยหิ	เป็น กณฺเอยปหิ (๘๖๔, ร.)
ย เป็น ว เช่น วายทิ	เป็น วาวทิ (๘๗๕, รก., ร., ท.๑,๒, ฉ.๑,๒,๓)

๒.๒.๑๗. ร เป็น ฃ

ร เป็น ฃ เช่น ปรสุส	เป็น ทนฺสุส (๔๗, ท.๒)
---------------------	-----------------------

๒.๒.๑๘. ล เป็น ส

ล เป็น ส เช่น อลหฺฐา	เป็น อสฺหฺฐา (๑๕, ร.)
----------------------	-----------------------

๒.๒.๑๙. ว เป็น จ, ฃ

ว เป็น จ เช่น วนาสยา	เป็น จนาสยา (๑๐๖, ท.๒)
ว เป็น ฃ เช่น สมนฺตานุวิ-	เป็น สมนฺตานุชิ- (๑๐๔, ฉ.๑)

๒.๒.๒๐. ส เป็น ษ, ล

ส เป็น ษ เช่น สมนฺเวกฺขณฺทิ	เป็น สมนฺเวกฺขณฺชิ (๑๒๒, ฉ.๑)
ส เป็น ล เช่น สสเลโช	เป็น ลลโก (๑๕๕, ฉ.๑)

๒.๒.๒๑. ฟ เป็น ล

ฟ เป็น ล เช่น ฟิสิกส์ เป็น ฟิสิกส์ (๔๖๖, ท.๒,
ร., อ.๒,๓)

๒.๒.๒๒. อ เป็น จ

อ เป็น จ เช่น อนุโชติ เป็น จนุโทติ (๔๓, ท.๒)

๓. การซ้อนตัวอักษร (สังโยค) มีขอบற்றองที่สามารถแยกกล่าวไต่ดังนี้

๓.๑. คำที่ไม่ควรซ้อนอักษรแก่ผู้จารจารซ้อน เช่น

เทวราเชน	เป็น	เทวาราชูเชน (๓๔๙, ท.๒)
ปพฺพชฺชิตฺโต	เป็น	ปพฺพชฺชิตฺโต (๓๔๘, ทุกฉบับ)
ปญฺจสทฺตปิ	เป็น	ปญฺจสทฺตปิ (๓๓๐, ท.๒)
ราชชิตฺตยา	เป็น	ราชชิตฺตยา (๓๒๓, ร., อ.๒,๓)

๓.๒. ตัวสะกดตัวตาม เช่น

กุก	เป็น	กุก	เช่น	สทกุกุก	เป็น	สทกุกุก (๓๖๒, ร.)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	อวกุกชฺชปญฺจ	เป็น	อวกุกชฺชปญฺจ (๒๙, อ.๓, ท.๒)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	ปริวชฺชเย	เป็น	ปริวชฺชเย (๔๓, ท.๒)
จฺจ	เป็น	จฺจ	เช่น	ปจฺจปการ	เป็น	ปจฺจปการ (๑๒, ท.๒)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	สภามชฺช	เป็น	สภามชฺช (๕๖, อ.๑)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	สชฺชชฺช	เป็น	สชฺชชฺช (๔๔๔, อ.๓)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	ปชฺชชฺช	เป็น	ปชฺชชฺช (๔๖๔, ทุกฉบับ)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	สทปชฺชชฺช	เป็น	สทปชฺชชฺช (๓๔๔, ท.๒)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	ชชชช	เป็น	ชชชช (๔๓๒, ร., ท.๑, อ.๑,๒)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	สชชชช	เป็น	สชชชช (๓๓, อ.๑)
ชฺช	เป็น	ชฺช	เช่น	ปชชช	เป็น	ปชชช (๒๙๙, รก., ร., ท.๑,๒, อ.๒,๓)

หุท	เป็น	หุช	เช่น	สทุทปิ	เป็น	สทุชปิ (๔๓๗, ล.๑)
นุท	เป็น	นุช	เช่น	ครทนุติ	เป็น	ครทนุติ (๔๖๔, ล.๑)
มุช	เป็น	มุท	เช่น	ปฏิสนุธิโย	เป็น	ปฏิสนุธิโย (๓๒๒, ล.๑)
มุท	เป็น	มุช	เช่น	อมุทเว	เป็น	อมุชเว (๔๔๐, ล.๑)

๔. การจารนิคคหิต คำบางคำจารนิคคหิตตก บางคำไม่ควรลงนิคคหิตแต่ผู้จารลงนิคคหิต และคำบางคำที่ทองแดงตามหลักสนธิแต่ผู้จารคงนิคคหิตไว้ ซึ่งมีข้อสังเกตดังนี้

๔.๑. จารนิคคหิตตก

อรห	เป็น	อรท (๓, ล.๑)
อุปการ	เป็น	อุปการ (๔, ล.๑)
ส่วตุคติ	เป็น	ส่วตุคติ (๓, ล.๒)

๔.๒. จารนิคคหิตในที่ที่ไม่ควรลงนิคคหิต

เคเหตุ	เป็น	เคเหตุ (๓๒๐, รก., พ.๑)
คฑวา	เป็น	คฑวา (๒๔, รก., พ.๑,๒)
โ Iowa ทกขมก	เป็น	โ Iowa ทกขมปกา (๒๐, ล.๑)

๔.๓. ควรแดงนิคคหิตตามหลักเกณฑ์สนธิ แต่ผู้จารคงนิคคหิตไว้

สกุทหวตุฎนิ	เป็น	สกุทหวตุฎนิ (๑๑๔, รก., พ.๑, ร.)
อสงเขยบ	เป็น	อสงเขยบ (๔๒, พ.๑, ร.)
สสงฆ์	เป็น	สสงฆ์ (๑๔๖, รก., พ.๑,๒, ร., ล.๒,๓)

๕. จารตก ในกรณีที่ผู้จารจารตกนี้มีทั้งตกภายในคำ ตกทั้งคำ ตกเป็นบาท และตกเป็นคาถา เช่น

๕.๑. จารตกภายในคำ

สมมาสมทุทโธ	เป็น	สมมาสมทุทโธ (๓, รก.)
มาทาบิตา	เป็น	มาทาบิ (๔, ล.๓)
อาจิฏฐิตวาน	เป็น	อาจิฏฐิตา (๑๗, ล.๑)

๕.๒. จารกตหังคำ

อิติ มารี ฃมพูริ เป็น อิติ . . . ฃมพูริ (๕๓๐, รก.,
ท.๑,๒)

ทวิธั โหติ สรณั เป็น ทวิธั โหติ . . . (๖๒๑, ท.๒,
ฉ.๓)

จกุกวคฺติ จ ทีปเก เป็น . . . ทีปเก (๖๐, ฉ.๑)

๕.๓. จารกตหังบาท

จีวรึ ปิณฺฑปาทคฺยจ (๓๕๐, ฉ.๑) จารกต ๑ บาท

ชนิตา โน วิลั วาสี นชาเทโก จ วสิโท (๔๔, ท.๒)
จารกต ๒ บาท

๕.๔. จารกตหังคาคา

มิลินฺทปญฺหเกเยว อากคั กถยามหั

มิลินฺโท นาม โส ราชา นาคเสนวุหฺนั ปน (๔๔๒, ท.๒)

๖. จารเกิน การที่ผู้จารจารเกินนี้ อาจจะเนื่องมาจากผู้จารพลังเผลอ
หรือไม่มีความรู้ภาษาบาลีดีพอ เช่น

ปภินฺณกณฺปิ เป็น ปภินฺณกณฺณิมฺปิ (๑, ฉ.๑)

ชิริปายิกา เป็น ชิริปรายิกา (๘, ฉ.๑)

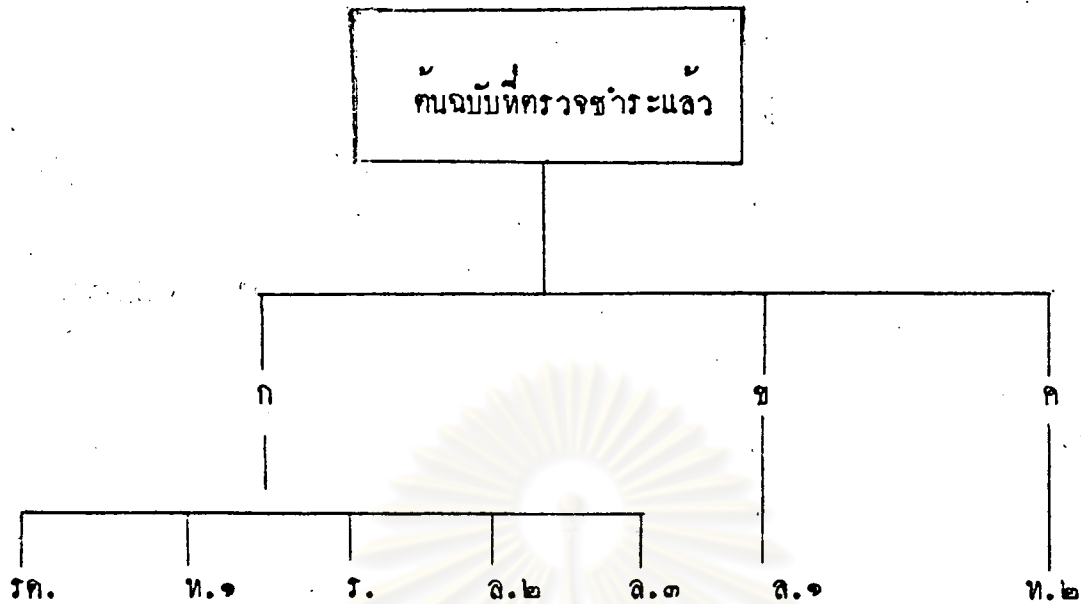
สุสฺหุชาสมฺปทาย เป็น สุสฺหุชาสมฺปทาจทาย (๑๒, ฉ.๓)

๗. จารซ้ำ การจารซ้ำมักจะพบในกรณีเมื่อจารจบลานหนึ่งแล้วเริ่มต้นหน้า
ลานใหม่ เช่น

เทศิ์ ปวรุคฺคณั ผู้จารจารซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เทศิ์ ปวรุคฺคณั

การแบ่งกลุ่มตนฉับ

การตรวจสอบคำอ่านตนฉับทั้ง ๘ ฉับ พบว่ามีข้อบกพร่องที่เหมือนกันและต่าง
กัน ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสายโคคังนี้

ลักษณะเฉพาะของสาย ก

๑. ข้อบกพร่องในการจาร ซึ่งมีการจารผิดจากสายอื่น เช่น

ปริโยธาน (๓๘) สาย ข จารเป็น ปริโยธานพุง และสาย ค จารเป็น ปริโยธาน ๑ หรือคำว่า อุกุชติคตัญญู (๘๐) สาย ข จารเป็น อุกุชติคตัญญู และสาย ค จารเป็น อุกุชติคตัญญู เป็นต้น

๒. มีคำอ่านตรงกันกับสายอื่น ซึ่งคำอ่านเหล่านี้ตรงกันทุกสาย เช่น อปฺปฏิปฺคฺโคโล (๑๑๘) ปริภาสิกา (๑๓๑) หรือ สัจปรภา เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะของสาย ข

๑. มีการจารเกิน และคำอ่านที่ผิดจากสายอื่น เช่นคำว่า ปกิตฺตกถกณฺนิมิปิ ซึ่งสาย ก และ ค จารเป็น ปกิตฺตกถกณฺนิปิ หรือคำว่า มุณินา ในสาย ก และ ค จารเป็น มุณินา เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะของสาย ค

๑. มีการจารตกซึ่งในสาย ก และ ข จารไม่ตก เช่น สหฺภิ กุฑฺเพธ สนฺถว (๘๒๒) และมีการจารผิดจากสายอื่น เช่น อุกุจคฺปญฺโญ (๓๑) สาย ก จารเป็น

อุจฺจกฺปญฺโญ สาย ข จาร เป็น อุจฺจกฺปญฺโญ เป็นตน

หลักเกณฑ์การ เลือกคำ

เพื่อให้การตรวจสอบชำระคัมภีร์โลกัปปทีปฺกสาร ปริเฉทที่ ๘ มีความถูกต้องและใกล้เคียงกับต้นฉบับเดิม ซึ่งเป็นผลงานของพระเมธีขันธ์มากที่สุด ผู้วิจัยจึงยึดหลักเกณฑ์การเลือกคำดังนี้

- ๑. ถ้าคำอ่านตรงกันทุกต้นฉบับ ถือว่าคำอ่านนั้นเป็นคำที่ถูกต้อง
- ๒. ถ้าคำอ่านในแต่ละต้นฉบับแตกต่างกัน ผู้วิจัยจะนำคำอ่านที่ตรงกัน ๒ สาย มา เช่น คำว่า มุณินา สาย ข จาร เป็น มุณินา ส่วนสาย ก และ ข จาร เป็น มุณินา ดังนั้นจึงถือคำว่า มุณินา เป็นคำที่ถูกต้อง
- ๓. ถึงแม้จะมีการอ่านตรงกันทั้งสาย ก, ข และ ค ผู้วิจัยแก้ไขใหม่เนื่องจากมีปัญหาในคานความหมาย เช่น มนุคเพกั แก้เป็น มนุคเรกั (๔๑๒)
- ๔. การเขียนคำภาษาบาลี จะถือเอาตามหนังสือพจนานุกรมต่อไปนี้เป็นเกณฑ์
 - ๔.๑. พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ
 - ๔.๒. พจนานุกรมบาลี - ไทย ฉบับนักศึกษา ของพระอุครรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และพระมหาจำลอง ภูริปัญโญ (สารพคณิก)
 - ๔.๓ The Pali Text Society's Pali - English Dictionary by T.W. Rhys Davids and William Stede.
- ๕. ในกรณีที่รู้แน่ชัดว่า คำอ่านในคัมภีร์โลกัปปทีปฺกสารมีที่มาจากคัมภีร์อื่น ๆ เช่น พระไตรปิฎก เฉพาะส่วนที่เป็นร้อยกรองผู้วิจัยจะนำคำอ่านไปสอบทานและถือว่าคำอ่านในคัมภีร์ต้นฉบับเดิมเป็นคำอ่านที่ถูกต้อง แต่ถาเป็นร้อยแก้วที่พระเมธีขันธ์นำมาแต่งเป็นร้อยกรอง ผู้วิจัยจะคงไว้ไม่แก้ไข